

Jelentés az Erdélyi Múzeum-Egyesület és az EME Jakó Zsigmond Kutatóintézet 2023. évi tevékenységéről

2023-ban Egyesületünk alapszabályainak megfelelően és küldetéséhez híven végezte sokrétű tevékenységét, s szolgálta az erdélyi magyar tudományosságot. Az EME saját kutatóintézettel, több helyszínen működő könyvtárral és kéziratállal rendelkezik, tudományos szakosztályokat, fiókegyesületeket, ifjúsági szakcsoportokat, kutatóműhelyeket, illetve digitális adattárat és könyvkiadót működtet. E felsorolásból is látszik, hogy jelentésünk nem adhat számot e sokrétű tevékenység minden részletéről, azok időrendi leírását az Egyesület honlapján közzétett eseménytárban találják meg tagtársaink, az Egyesület minden alegységének működéséről pedig külön beszámoló is készült.

Az EME 2023. évi tevékenysége a munkaterv szerint haladt, a szakosztályok és fiókegyesületek megtartották a tervezett rendezvényeiket. Az EME keretében működő Jakó Zsigmond Kutatóintézet tevékenysége a kitűzött céloknak és a munkaterveknek megfelelően haladt, ugyanakkor az egyesület külső kutatási programokat is támogott. Kiadónk 2023-ban is igen eredményesen működött, a tudományos periodikák és konferenciakiadványok megjelentetése mellett számos önálló kötetet is közreadtunk, ezekről a felelős kiadó beszámolójában kapnak tagtársaink részletes tájékoztatást.

Az EME, céljai megvalósítása érdekében, együttműködik a hazai és anyaországi vagy külföldi tudományos műhelyekkel, kutatóintézetekkel, felsőoktatási és közművelődési intézményekkel. Ezek az együttműködések az elmúlt évben is számos közös kutatási programot, szakmai rendezvényt és tudományos kiadványt eredményeztek.

Tagságunk

Nyilvántartásunk szerint a 2014–2024 közötti időszakban Egyesületünk taglétszáma 2468 fő, melyből 1654 fő rendes tag (aktív és nyugdíjas), 813 tagunk pedig egyetemi hallgató. 2023-ban 131 új tag lépett be Egyesületünkbe, 2023-ra 605 tag fizette ki a tagdíját. Időszerűvé vált, és újabb törvényi rendelkezések is előírják tagságunk elektronikus nyilvántartásba vételét, illetve az adatok frissítését és az online beiratkozási lehetőség biztosítását. Ebben az irányban a kezdeti lépéseket megtettük, reményeink szerint a következő közgyűlésen már számot adhatunk az online nyilvántartás elkészültéről.

Jelentősebb rendezvényeink

Az elmúlt évben Egyesületünk, illetve szakosztályaink is számos tudományos tanácskozást szerveztek, ezek közül csak a legjelentősebbeket, a többéves hagyományal rendelkezőket soroljuk fel.

Huszonnyolcadik alkalommal került sor a *Fiatal Műszakiak Tudományos Ülésszakára* az EME Műszaki Tudományok Szakosztálya és a Sapientia EMTE Marosvásárhelyi Kara közös szervezésében március 16–17-én Kolozsváron. A Kárpát-medence műszaki szakemberei számára meghirdetett tudományos fórumon 69 szerző 31 előadás keretében mutatta be kutatási eredményeit.¹

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos- és Gyógyszerésztudományi Szakosztálya, a Hargita megyei Orvosi Kamara, a Magyar Egészségügyi Társaság és a Pápai Páriz Ferenc Alapítvány március 24–25-én szervezte meg a *XXIX. családorvosi továbbképző konferenciát* Székelyudvarhelyen, a városi Művelődési Házban. A továbbképző konferencián különböző szakterületekről 16 előadás hangzott el.²

Április 20–22. között zajlott Csíkszeredában az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos- és Gyógyszerésztudományi Szakosztályának a *XXXI. tudományos ülészsaka*, a Kolozsvári Akadémiai Bizottság közreműködésével. A háromnapos konferencia keretében orvosi, fogorvosi és gyógyszerészeti előadásokat tartottak, illetve műhelymunkákat (workshopokat) mutattak be a szakma elismert képviselői.³

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog-, Közgazdaság-, és Társadalomtudományi Szakosztálya és a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Földrajz Intézete közösen szervezte meg a *X. erdélyi magyar vendéglátás és turizmus konferenciát* június 8-án az EME előadótermében.⁴

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Zilah és Vidéke fiókegyesülete és társszervezői 20. alkalommal szervezték meg a Szilágyság-kutatás napja konferenciát, *A népművészet és a hagyományok a Szilágyságban* címmel június 17-én Zilahon, az EMKE székházában. A rendezvényen szilágysági tematikájú előadások hangzottak el, és kiosztották a Petri Mór-díjakat.⁵

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület idén augusztusban is több rendezvénnyel járult hozzá a Kolozsvári Magyar Napok programkínálatához. A szakosztályok változatos tematikájú programokat szerveztek, a Műszaki Tudományok Szakosztálya szervezésében folytatódott az ipartörténeti sorozat *Kolozsvár XX. századi ipartörténetének emlékei XV. A kolozsvári bőr- és cipőgyár emlékei* címmel augusztus 15-én az EME székházában, mely esemény kiállítással egybekötött beszélgetés volt az egykori alkalmazottak és érdeklődők részére.⁶

1 | <https://www.eme.ro/esemeny/xxviii-fiatal-muszakiak-tudomanyos-uleszsaka>

2 | <https://www.eme.ro/esemeny/xxix-csaladorvosi-tovabbkepzo-konferencia>

3 | <https://www.eme.ro/esemeny/xxxi-tudomanyos-ulesz-1>

4 | <https://www.eme.ro/esemeny/x-erdelyi-magyar-vendeglatis-es-turizmus-konferencia>

5 | <https://www.eme.ro/esemeny/xx-szilagysag-kutatas-napja-a-nepmuveszet-es-a-hagyományok-a-szilagysagban>

6 | <https://www.eme.ro/muszaki/esemeny/14-kmn-kolozsvar-xx-szazadi-ipartortenetenek-emlekei-xv-a-kolozsvari-bor-es>

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi és Gyógyszerészeti Szakosztálya a Magyar Egészségügyi Társasággal, a Báthory István Alapítvánnyal és a Kallós Zoltán Alapítvánnyal partnerségben szeptember 15–17. között szervezte meg a XXIX. orvostovábbképzőt *Egészséges életmód: Egészség a kultúrában* címmel a mezőségi Válaszúton.⁷

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület, a BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, a Kriza János Néprajzi Társaság és az MTA Kolozsvári Akadémiai Bizottsága szervezésében került sor a 16. *kutatás- és tudománytörténeti konferenciára* október 5–6-án Kolozsváron, a BBTE Bölcsészettudományi Karán, az EME központi előadótermében és az online térben.⁸

Kilenc település, 542 szerző, 366 előadás, 7 könyvbemutató és 5 különböző díjadás – így foglalható össze röviden az Erdélyi Múzeum-Egyesület által 22. alkalommal megszervezett *A Magyar Tudomány Napja Erdélyben* rendezvénysorozat, amelynek nyitóünnepségét 2023. november 17-én tartottuk a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet dísztermében. A hagyományokhoz híven a rendezvény fővédnöke a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) elnöke volt, a rendezvény tematikája pedig ezúttal is igazodott az MTA javaslatához: „*Tudomány: válaszok a globális kihívásokra*”.

Jelentés az EME Jakó Zsigmond Kutatóintézetének 2023. évi tevékenységéről

Az 1990-ben újjáalakult Erdélyi Múzeum-Egyesület keretében 2006-ban létrehozott kutatóintézet munkatársainak fő feladata Erdély történeti és nyelvészeti forrásainak feltárása és közzététele, valamint e történeti korszakok vizsgálatát megalapozó segédletek és kézikönyvek összeállítása. Az intézet munkatársai tehát olyan alapkutatások végzését vállalták, melyek lehetővé teszik, hogy Erdély múltjáról a korábbinál hitelesebb és időtállóbb képet alkothassunk. A kutatóintézet és forráskiadási programja elválaszthatatlanul összeforrt a magyar medievisztika kiemelkedő képviselője, néhai Jakó Zsigmond (1916–2008) személyével, aki az intézményes keretek között folyó forrásfeltárás és -kiadás révén látta megvalósíthatónak az erdélyi közép- és kora újkori kutatások fellendítését.

A történetész munkatársak forráskiadói tevékenysége eredményeként eddig közel 9800, a történetkutatás előtt zömében ismeretlen kivonat jelent meg nyomtatásban. E tekintélyes mennyiségű kivonat jelentőségét hangsúlyozza az a tény, hogy az MTMT mutatói értelmében pl. a kora újkori forráskiadványok, melyek az Egyesület alapítója, Mikó Imre által 1855-ben megindított Erdélyi Történelmi Adatok című sorozatban jelentek meg, eddig mintegy 2200 független idézést gyűjtöttek össze. Következésképpen mind a hazai, mind a magyarországi történetkutatás igen kedvezően fogadta az erdélyi kora újkori forráskiadásnak ezeket a maguk nemében egyedülálló és hiánypótló vállalkozásait, melyek folytatása a korszak minél elmélyültebb megismerésének alapvető feltétele és a magyar történetkutatás jól felfogott érdeke. Ennek egyértelmű felismerése az a tény, hogy az Intézetünk keretében folyó *Források és adattárak Erdély középkori és kora újkori történetéhez* című forráskiadási programot az MTA 2023 őszétől Nemzeti Programjai közé emelte, és jelentős, fenntartói támogatásban részesíti.

7 | <https://www.eme.ro/esemeny/xxix-orvostovabbkepzo-egeszseges-eletmod-egesz-seg-a-kulturaban>

8 | <https://www.eme.ro/esemeny/16-kutatas-es-tudomanytorteneti-konferencia>

2023-ban intézetünk tudományos munkatársai összesen egy könyvet, 17 tanulmányt és 5 recenziót jelentettek meg, 16 előadást tartottak, 7 kötetet szerkesztettek, 9 tudományos rendezvényt szerveztek, illetve azt is érdemes kiemelni, hogy 5 kutatónk végez oktatói tevékenységet a BBTE különböző intézetei keretében, illetve tagjai államvizsga-, magiszteri vagy doktori bizottságoknak.

Kutatási témák:

1. Erdélyi okmánytár (*Codex Diplomaticus Transsylvaniae*)

A hazai és magyarországi medievisztika egyik legjelentősebb, Jakó Zsigmond által megindított vállalkozásának célja, hogy „az okleveles források minél teljesebb összegyűjtésével és hozzáférhetővé tételével szilárd alapokat biztosítson Erdély középkori történetének tudományos igényű, korszerű műveléséhez”; eddig öt kötetben jelent meg az 1023–1389 közötti esztendőik okleveles anyaga. Jelenleg a VI. kötet szerkesztése folyik, megtörtént az 1391–1398 közötti kiadott oklevelek hasonmásokkal való összeolvasása, az elkészült regeszták ellenőrzése és kiegészítésük, valamint levéltári és bibliográfiai kutatás a Vatikáni Apostoli Levéltárban és Könyvtárban. Munkatársak: Hegyi Géza, W. Kovács András.

A legutóbbi kötet internetes elérhetősége: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_MOLkiadv2_60/?pg=0&layout=s

2. Az erdélyi káptalan és a kolozsmonostori konvent fejedelemségkori protocollumai

Bogdándi Zsolt és Gálfi Emőke szerkesztésében a gyulafehérvári hiteleshely jegyzőkönyveinek eddig az 1575–1613 közötti évek bejegyzései jelentek meg a sorozat első két kötetében, melyek 1410 magyar nyelvű kivonatot tartalmaznak. A kolozsmonostori konvent fejedelemségkori protocollumaiból pedig Bogdándi Zsolt az 1575–1590 közötti évek bejegyzéseit tette közzé 865 kivonatanban. 2023-ban Gálfi Emőke az 1620-ban kelt káptalani bejegyzéseket, Bogdándi Zsolt pedig az 1593–1594-re keltezett konventi bejegyzéseket kivonatolta magyar nyelven.

Az eddig megjelent kötetek elérhetőségei: <https://eda.eme.ro/items/945b7552-fcd0-4b27-8f2f-06d7507fd428> / <https://real.mtak.hu/63582/1/ETA%20VIII-2.pdf> / <https://real.mtak.hu/78362/>

3. Az erdélyi fejedelmek királyi könyvei

Az erdélyi fejedelmi kancellárián vezetett királyi könyvekből összesen 30 kötet maradt fent az 1569–1689 közötti időszakból az MNL OL őrizetében. Fejér Tamás, Rác Etelka és Szász Anikó szerkesztésében eddig János Zsigmond, Báthory Kristóf és Báthory Zsigmond fejedelmeknek az 1569–1602 közötti évekből fennmaradt hat kötet királyi könyve jelent meg nyomtatásban a sorozat első két köteteként, mely 2540 regesztát tartalmaz. Bocskai István liber regiusának kézírata elkészült, jelenleg a kötet ellenőrzése és a mutató véglegesítése folyik.

A megjelent kötetek elérhetőségei: <https://api.eda.eme.ro/server/api/core/bitstreams/89bcd3bd-1a83-4180-a1f0-30feba77432a/content> / <https://mek.oszk.hu/08400/08473/08473.pdf>

4. Erdélyi várostörténeti források

Mint hogy az erdélyi fejedelmek székhelyére, Gyulafehérvárra vonatkozó forrásanyag zöme – beleértve a város levéltárát is – a 16–17. századi pusztítások során megsemmisült, a megmaradt darabok közül a gyulafehérvári Batthyaneumban őrzött városkönyv (1588–1674), valamint az 1603-tól kezdődő törvénykezési jegyzőkönyvek kiemelkedő jelentőséggel bírnak. Kovács András szerkesztésében eddig a városkönyv, valamint a törvénykezési jegyzőkönyvek 1603–1616. évek közötti anyaga jelent meg nyomtatásban. 2023-ban elkezdődött a *Gyulafehérvár város törvénykezési jegyzőkönyvei 1618–1643* című kötet kiadásra való előkészítése, az átírt szövegek összeolvasásával, a korrektúrázással.

Az eddig megjelent kötet elérhetősége: <https://eda.eme.ro/items/fe7c7b2b-8cca-44b9-9994-cfde47dc97fc>

5. A magánélet szövegei a 17–18. századi Erdélyben. Wesselényi Kata írásos hagyatéka

Jelen kutatás előzményeként kora újkori erdélyi családok (Kálnoki, Apor, Rozsnyai) íráshasználatának vizsgálatára, főként magánlevelezéseik összegyűjtésére, kiadására, illetve ezekkel kapcsolatos tanulmányok írására került sor. A családi levéltárak vizsgálatakor gyakran előtérbe kerültek a nők által írott és a nekik címzett szövegek, ezért folytatásként a kutatás olyan 17–18. századi nemesasszonyokra fókuszál, akiknek tollforgató tevékenysége túlmutat a magánlevelezéseken.

6. Mai erdélyi magyar digitális helynévtár

Új együttműködés jött létre 2014 tavaszán a Debreceni Egyetem Nyelvtudományi Tanszékének onomasztikai részlegével. 2015 őszén egy Síkfőkúton rendezett konferencia alkalmával az együttműködést kiterjesztették több magyarországi egyetemre, valamint a Nyelvstratégiai Intézetre is. A megállapodás értelmében a Magyar Digitális Helynévtár Magyar Nemzeti Helynévtárrá alakult, ennek fényében az EME nyelvész kutatói a Szabó T. Attila által megkezdett, majd az ún. kolozsvári iskola tagjai által folytatott erdélyi történeti és élőnyelvi helynévkutatás aktualizálását, mai magyar (magyarázatokkal kísért) helynévkatalógus összeállítását tűzték ki célul. Eddig megjelent az Aranyos vidékének helynevei című kötet. A munkaterv következő része Gyergyó vidéke településekre bontott mai magyar és történeti helynévanyagának a szerkesztése.

7. Az Erdélyi magyar szótörténeti tár köteteinek digitalizálása

A Tár köteteinek szerkesztése mellett néhány éve célul tűztük ki a teljes sorozat korszerű digitalizálását, amely korrektúrázás, aktualizálás után kerül az EDA-ba. A végső cél a teljes körű digitalizálás után olyan adatbázis létrehozása, mely újabb, különböző (elsősorban) nyelvészeti kutatások elvégzését teszi lehetővé. A digitális korrektúra elvégzése lehetőséget biztosít a kétrétegű pdf-formátum létrehozására, így a szöveg másolás után is hibátlan marad.

Intézményünk, a rendelkezésre álló források függvényében, külső kutatási projekteket is támogat. A 2023. évben olyan kutatócsoportok pályázatait támogattuk, amelyek inter- és transzdiszciplináris kutatási tervek megvalósítására vállalkoznak, és az oktatás szolgálatában is állnak. Előnyben részesültek azok a kutatások, amelyek az EME egykori és jelenlegi gyűjteményeihez kapcsolódnak, egyetemi hallgatókat is

bevonnak a kutatómunkába, illetve az oktatási intézményekkel való együttműködésekre alapoznak. A kutatócsoportok vezetői az EME szakosztályainak vagy valamelyik fiókegységének tagjai.

2023 őszétől az alábbi kutatási terveket részesítettük támogatásban:

1. Művészi alkotás és társadalmi szerepértelmezés – női pályák vizsgálata (XIX–XXI század). Projektvezető: Egyed Emese
2. Hagyatékredezés az EME Kézirattárában. Demeter János (1908–1988) hagyatékának rendezése és kisebb hagyatékok, letétek katalogizálása. Projektvezető: Hegyi Géza
3. Mikházi római pikkelypáncélok régészeti és archeometriai vizsgálata. Projektvezető: Pánczél Szilamér-Péter
4. Nehézfémek meghatározása különböző gyógynövényekben röntgenfluoreszcencia-spektroszkópiával. Projektvezető: Csavdári Alexandra
5. Színezékek adszorpciós dinamikájának vizsgálata. Projektvezető: Lovász Tamás
6. A BBTE Őslénytan-Rétegtan Múzeumában található, egykor az EME Természetudományi Szakosztály őslénytani gyűjteményének felkutatása. Projektvezető: Kövecsi Szabolcs Attila
7. Alogliptin-benzoát segédanyagokkal való fizikai és kémiai kölcsönhatásainak vizsgálata. Projektvezető: Papp Lajos-Attila
8. Kutatás a húsok vásárlási szándékát befolyásoló tényezőiről a romániai lakosság körében. Projektvezető: Alt Mónika-Aletta
9. A szabad véleménynyilvánításhoz és az emberi méltósághoz való jog az online térben a nagy nyelvi modellek (AI) uniós jogszabályi lehetőségei keretében. Projektvezető: Kokoly Zsolt
10. Kolozsvári volt borospincék felmérése. Projektvezető: Talpas János
11. Digitalizálás felmérése a Maros megyei KKV körében. Projektvezető: Forgó Zoltán
12. Szálas szerkezetek előállítására újrahasznosított PET palackból. Projektvezető: Gergely Attila
13. A szelemenekből és trapézlemezekből álló burkolati rendszerek panelkísérletei során felhasznált elemek anyagtesztjei és a szelemen-trapézlemez, trapézlemez-trapézlemez kapcsolatok merevségének és teherbírásának kísérleti és numerikus vizsgálata. Projektvezető: Nagy Zsolt
14. Nem megengedett belső pontos algoritmusok elemzése súlyozott lineáris komplementaritási feladatokra. Projektvezető: Darvay Zsolt
15. A mikroözldek előállításának technológiai tökéletesítése. Projektvezető: Biró-Janka Béla

Kolozsvár, 2024. március 23.

Bogdándi Zsolt
főtitkár